

habitura effectum. Assumptum patet, quia hoc auxilium intrinsece est principium operandi, et sub ea ratione datur, ut supra declaratum est; quantitas autem principii agendi, ut tale est, in quantitate virtutis consistit. Potest etiam hoc declarari exemplis physicis et humanis: nam impetus impressus æqualis est, licet in hoc vel illo passo minus sit operaturus; et qui dat æqualem ensem, æquale auxilium præbet, licet alter non sit æqualiter illo usus. Recte ergo dicitur hoc majus beneficium, et major gratia, non tamen proprie ac formaliter majus auxilium. Atque ita satisfactum est tertiæ objectioni.

CAPUT XXII.

ALIIQUOT PROPOSITIONIBUS DOCTRINA TOTIUS LIBRI COMPREHENDITUR.

1. *Prima propositio de auxilio sufficiente.* — Duæ sunt assertiones præcipue a nobis intentæ in toto hoc opere. Una ad auxilium sufficiens, altera ad efficacem pertinens. Nam, licet hæc posterior nobis sit principaliter proposita, sine priori tamen declarari non potuit. Prima ergo assertio sit, per auxilium sufficiens dari homini ut vere et realiter possit efficere actum supernaturalem, si velit, ita ut nihil illi ad volendum desit, quod non sit in ejus potestate. Hæc satis probata est in superioribus. Legatur pro illa divus Augustinus, de Spir. et litt., cap. 3, de Correp. et grat., c. 11 et 12, et lib. 83 Quæstionum, q. 68, et in Ench., c. 32.

Atque hinc inferimus primo, eos qui non credunt, simpliciter posse credere, vel remote, si nondum illuminati sunt, vel proxime, si jam sunt sufficienter vocati; alioqui vel eis præciperetur impossibile, vel non peccarent non credendo. Et eadem ratione possunt salvari qui non salvantur; quod enim Joannes, capite primo, dicit: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*, non solum verum est in his hominibus, in quibus illa potestas ad actum reducitur, sed etiam in his qui sua culpa non fiunt filii Dei, cum possint fieri.

2. *Occurritur objectioni.* — Secundo, infertur hanc propositionem simpliciter falsam esse: *Voluntas non potest credere, nisi sit efficaciter a Deo prædeterminata, ut velit credere.* Probat: nam sæpe voluntas, quæ non vult credere, potest id velle, et tamen illa voluntas non est efficaciter prædeterminata ut velit; ergo voluntas, non prædeterminata ut velit, potest

velle credere. Dicit aliquis voluntatem sine illa prædeterminatione habere potestatem volendi, non tamen posse uti illa potestate, nisi accedente prædeterminatione; et ideo committi æquivocationem in ratione facta, nam est duplex modus potestatis, et juxta unum dicitur posse, etiam cum non est prædeterminata, et, secundum alium, non posse sine prædeterminatione. Sicut etiam vere dicitur ignis non posse calefacere sine concursu, quamvis potentiam habeat quando non habet concursum. Sed hæc æquivocatio sæpe est a nobis in superioribus sublata, quia non agimus de potentia nuda et remota, sed de potentia proxima cum omnibus conditionibus prærequisitis ad operandum, et habente paratum, seu in potestate sua omne adjutorium, vel concursum alterius causæ ad suam operationem necessarium; hæc enim sola potest vocari potentia moralis, et hæc sola sufficit ut voluntati et non impotentiae tribuatur defectus actionis. Loquendo autem de potentia hoc modo, non posset voluntas, carens prædeterminatione, dici potens ad volendum, si absque illa prædeterminatione non posset velle; quia, dum caret illa prædeterminatione, non habet illam in sua potestate, neque in sua voluntate, ut latissime in superioribus probatum est.

3. *Secunda propositio de auxilio efficaci.* — Secunda assertio principalis, quæ ex præcedenti fere colligitur, est, auxilium efficace, id est, actu efficiens liberum consensum in homine, ultra auxilium sufficiens nullam novam motionem in homine ponere, præterquam actualem influxum gratiæ adjuvantis, et generalem concursum gratiæ, qui immediate versatur circa ipsum consensum liberum. Unde fit ut tale auxilium non vocetur efficace ab aliqua motione physice prædeterminante, quam addat supra auxilium sufficiens; sed vel ex actuali actione, et concomitantia actualis concursus, si late et minus proprie dicatur efficace, id est, actu efficiens; vel, si proprius loquamur, dicitur efficace ex morali efficacia conjuncta cum infallibilitate inducendi effectum, quem habet ut subest intentioni et scientiæ primi agentis, a quo tale auxilium datur. Tota hæc assertio, ut dixi, sequitur ex præcedenti; quia si aliquid aliud præter concursum proportionatum requiratur ad actualem effectum voluntatis cum sufficienti auxilio, hoc ipso destruitur veritas sufficientis auxilii. Et hoc idem satis aperte docuit Concilium Tridentinum, cum di-

xit voluntatem, cum eadem Dei motione, seu auxilio præveniente, posse operari et non operari, eidem gratiæ libere assentiendo, et cooperando, cum illam abjicere possit; ergo ultra totum illud gratiæ auxilium, cui homo potest resistere, nihil aliud Concilium requirit, præter actualem operationem, in qua includitur essentialiter concursus Dei proportionatus, et cooperatio voluntatis cum gratia ipsa cooperante, et utrumque horum censet Concilium esse in potestate hominis sufficienter vocati et illuminati, ut, si ipse adjungat suam liberam cooperationem, neque cooperatio gratiæ, neque divinus concursus proportionatus illi deesse possit, neque aliquid horum actu exhibeatur sine libera voluntatis cooperatione, et ideo pro sola voluntatis libertate possit effectus gratiæ impediri. Atque ita etiam constat non posse efficacitatem gratiæ aliter, quam diximus, declarari; quia, seclusa prædeterminatione physica, non potest efficacia esse nisi moralis, quæ esse nequit omnino infallibilis, nisi adjuncta præscientia, quæ omnia late sunt in superioribus declarata, tam ex re ipsa quam ex mente Augustini.

4. *Tertia propositio de determinatione.* — Atque hinc infertur tertio, voluntatem humanam, etiam in actibus supernaturalibus, determinare seipsam. Probat ex dictis, quia non prædeterminatur a sola Deo. Item, quia supra, lib. 1, cap. ult., ostensum est de ratione actus liberi esse ut fiat ex propria determinatione causæ libere operantis; sed de fide est actus supernaturales esse liberos; ergo in eis etiam voluntas ipsa se determinat. Denique determinare se, in potentia creata, nihil aliud est quam ex statu indifferenti (ut sic dicam) reducere se ad statum in alteram partem determinatum; vel est efficere in se motum ad quem ita erat indifferens, ut possit oppositum facere, vel illum motum suspendere; sed ita se gerit voluntas in actibus supernaturalibus; ergo in illis etiam se determinat, quando liberum consensum præstat.

5. *Amplius declaratur.* — At vero, cum in eodem cap. ult., lib. 1, dixerimus, in bono sensu etiam concedi posse Deum determinare voluntatem humanam non sine illa, multo majori ratione id dicendum est in actibus supernaturalibus, in quibus non potest voluntas suam determinationem efficere sine Deo, non solum ratione concursus generalis, sed etiam quia indiget, ad talem determinationem efficiendam, superiori vir-

tute et adjutorio quod solus Deus præstare potest.

Aliquorum objectio contra dicta in tertia propositione.

3. Quamobrem nullius momenti est quorundam objectio, quam ex hac tertia assertionem inferunt, si voluntas determinat se in actibus supernaturalibus, illam esse aut unicam, aut primam, aut principalem causam hujus determinationis. Nulla est enim vis aut verisimilitudo hujus illationis; sicut etiam voluntas se convertit in Deum, licet non sola nec principaliter suam conversionem efficiat. Quia ergo ipsa efficit determinationem suam, et in se illam efficit, est enim quid immanens, ideo verissime dicitur determinare se; tamen quia non efficit illam sine Deo per auxilia gratiæ operante et cooperante, ideo non ipsi, sed Deo principaliter tribuenda est illa determinatio. Sed urgent: ergo initium justificationis aliquo modo tribuendum est libero arbitrio. Hæc vero illatio jam sæpe negata est, quia initium justificationis non sumitur a libero consensu, seu determinatione voluntatis, sed a prima vocatione, seu auxilio Dei.

6. *Alia instantia.* — Sed instant, quia hoc est verum de initio remoto; proximum autem est determinatio voluntatis; ergo hoc saltem initium tribuetur voluntati. Respondeo hunc solum esse abusum verborum ad rem confundendam; nam Patres nunquam hoc sensu loquantur de initio salutis. Dico ergo initium proximum nihil aliud significare posse nisi causam proximam; et sic certissimum est hominem per liberum arbitrium esse causam proximam suæ salutis: nam, *qui creavit te sine te, non salvabit te sine te*, ut Augustinus dixit. In idemque redit quod Concilium Tridentinum, sessione sexta, canone quarto, definit, hominem cooperari Deo volenti et adjuvanti, ut se ad justitiam disponat ac præparet, utique ut proxima causa secundaria, et minus principalis. Igitur verissime dicitur voluntas determinare se, non tamen sine Deo, et Deum determinare voluntatem, non tamen sine ipsa, quamvis principaliter concurrente quam ipsa.

Additio ultima circa modum loquendi, ne cum hæreticis conveniamus.

6. Addo insuper, si quis velit hanc determinationem, ut est a Deo, prædeterminationem appellare (juxta notata in c. ult. l. 1),

propter eminentiam et independentiam concursus divini, non est de nomine contendendum, dummodo de re et de vero sensu constet; nimirum, nomine prædeterminationis non intelligi aliquam actionem, quæ a solo Deo in voluntate fiat, per quam ejus indifferentia, ut applicata ad usum, a solo Deo prius tollatur vel coarctetur ad unum, quam ipsa voluntas consentiat; hic enim sensus est quem hactenus impugnavimus propter repugnantiam, quia cum libertate habere videtur. Ideoque etiam illam loquendi formam censeo hoc tempore vitandam esse, ne cum hæreticis, etiam in modo loquendi, conveniamus, et ne occasionem errandi inde aliqui accipiant. Merito enim observavit Divus Thomas, opusculo primo contra errores Græcorum, in præmio, *errores exortos occasionem dare sanctis Ecclesiæ doctoribus, ut fidei mysteria majori circumspectione tractent ad eliminandos errores exortos*. Et inter alia ponit exem-

plum ad rem de qua agimus accommodatum in Augustino, *qui post exortam Pelagianam hæresim, cautius de libero arbitrio, et liberius de gratia locutus est, quam ante illam hæresim*. Quod in Chrysostomo notavit idem Augustinus, lib. primo cont. Julian., c. 1: *Vobis (inquit ad Pelagianos) nondum litigantibus securius loquebatur*. Cum ergo hoc tempore errores circa divinæ gratiæ necessitatem extincti sint, et ad alterum extremum declinetur, novis hæreticis negantibus libertatem arbitrii, ad fidei doctores pertinet cautius loqui, et, salva fidei veritate quæ ad gratiam spectat, clarius et manifestius docere liberi arbitrii veritatem. Quod si in ipso loquendi modo observandum est, multo magis in modo iudicandi et sentiendi; atque hanc ob causam, inter alias, doctrinam quam de gratia efficaci declaravimus, retinendam esse censemus, quod ad fidem defendendam videatur esse accommodatissima.

FINIS LIBRI TERTII.

OPUSCULUM SECUNDUM.

DE

SCIENTIA QUAM DEUS HABET

DE FUTURIS CONTINGENTIBUS,

LIBRI DUO.

In libris quos de concursu Dei cum libero arbitrio nuper scripsimus, sæpe supposuimus cognoscere Deum de quacumque voluntate, quid actura sit, vel esset, si in hac vel illa occasione constitueretur; et vocari solet hæc scientia futurorum contingentium conditionatorum, qualia sunt hæc: *Si Petrus hic et nunc tentaretur, peccaret. Si tali tempore vixisset, hoc vel illud fecisset*. Hanc autem scientiam non omnes Theologi hujus temporis admittunt, etiam in Deo; quin potius impossibilem et fictitiam esse putant, et a modernis Theologis excogitam. Propter hanc ergo causam necessarium visum est priori operi hoc adjungere, quia rem hanc magni momenti esse existimamus; tum ad multa loca Scripturæ et Sanctorum Patrum intelligenda; tum etiam ad digne sentiendum de divina scientia; tum denique ad plures difficultates de gratia, et prædestinatione, et libero arbitrio expediendas. Quia vero materia hæc multum connexa est cum scientia quam Deus habet de futuris absolutis, imo necessario illius cognitionem prærequirit, ideo opus hoc in duos libros dividemus, et in priori de absoluta, in posteriori vero de conditionata scientia futurorum contingentium dicemus.

Prius tamen quam rem aggrediamur, circa nomen contingentia, breviter advertendum est interdum late et minus proprie sumi; ita ut, quidquid fieri possit aut soleat, contingere dicatur; quo modo etiam effectus necessarii, ut solem cras oriri, contingere dicuntur. Sed non in ea significatione utimur nunc ea voce, sed in alia propria, qua contingentia necessitati opponitur, quomodo contingere dicitur, quod non necesse est aut fit, sed in utramque partem accidere potest. Rursus esse contingens interdum tribuitur rebus, ut res sunt, interdum effectibus, ut effectus sunt. Primo modo dicitur contingens omne ens quod non est necessarium; quod uno modo tribui potest omni enti creato, quatenus non simpliciter necessario est, et potest non esse saltem per potentiam extrinsecam. Secundo, tribuitur magis proprie rebus corruptibilibus, quæ ab intrinseco habent unde possent non esse. Et erunt hoc modo contingentes, etiamsi, quatenus effectus sunt, intelligantur necessario manare a causis suis, quomodo ab eis manant. Et hoc modo contingens potius dicitur mutabile, seu corruptibile, de quo nunc non agimus, sed de effectu contingente in ratione effectus, quia scilicet non necessario manat a sua causa, sed potest fieri et non fieri. Et ita etiam contingit ut interdum fiat, et interdum non fiat.

In quo effectu ulterius est considerandum, aliud esse quod contingens sit, et aliud quod futurum contingens sit. Esse enim contingens, non contingenter, sed necessario illi convenit, sive futurum sit, sive non, quia convenit illi ex vi potestatis causæ,